Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г.Шевченка

Кафедра всесвітньої історії та міжнародних відносин

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Завідувач кафедри

проф. Ячменіхін К.М.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У РОБОТІ ІСТОРИКА

Освітня програма В9 Історія та археологія

2025 – 2026 навчальний рік

Робочу програму розглянуто та схвалено на засіданні кафедри всесвітньої історії та міжнародних відносин Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка.

Протокол № 1 від «29» серпня 2025 року.

Розробники: **Коваленко Ольга Олександрівна,** кандидат історичних наук, доцент кафедри всесвітньої історії та міжнародних відносин Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка.

Мова навчання – українська.

Погоджено гарантом освітньої програми *«В9 Історія та археологія»*

«__» _____20__ року _____ Олена СТРІЛЮК

Мета навчальної дисципліни

Мета навчальної дисципліни «Інформаційно-комунікаційні технології у роботі історика» полягає в ознайомленні студентів з основними інформаційно-комунікаційними технологіями, які історик може використовувати у своїй професійній діяльності для покращення її продуктивності.

Завдання навчальної дисципліни:

- отримати знання про основні інформаційно-комунікаційні технології у роботі історика та навчитися застосовувати їх на практиці;
- опанувати принципи ефективного пошуку історичних джерел та історичної інформації, зокрема за допомогою сучасних інформаційно-комунікаційних технологій;
- навчитися планувати, організовувати та проводити наукові історичні дослідження і презентувати їх результати з використанням інформаційно-комунікаційних технологій;
- з'ясувати значення інформаційно-комунікаційних технологій у формуванні міжнародної наукової спільноти та популяризації знань з історії та археології.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є інформаційно-комунікаційні технології та їх практичне застосування у роботі історика.

Програма навчальної дисципліни складається з двох змістових модулів:

1. Базові засади використання інформаційно-комунікаційних технологій у роботі історика.
2. Інтернет-ресурси у роботі історика.

Обсяг дисципліни

	Денна форма	Заочна форма
Кількість кредитів ECTS	4	4
Кількість годин:	120	120
- лекції	24	6
- практичні / семінарські	28	4
- лабораторні		
- індивідуальні завдання		
- самостійна робота студента	68	110

Статус навчальної дисципліни_нормативна__

Передумови для вивчення дисципліни студенти повинні мати базові знання з «Методики самостійної роботи та основ академічного письма».

Очікувані результати навчання

У процесі вивчення дисципліни передбачається формування у студентів наступних ***компетентностей***:

ЗК 6. Здатність до пошуку та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК 8. Здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях.

СК 4. Здатність використовувати у професійній діяльності наукові праці та інформаційно-довідкові видання (бібліографічні довідники, путівники до архівних фондів, архівні описи тощо), сучасні інформаційно-пошукові системи.

СК 5. Здатність відшуковувати необхідні для освітньої та наукової діяльності історичні джерела (архівні та опубліковані документи, етнографічні, картографічні матеріали, музейні експонати, археологічні артефакти і т. п.).

СК 6. Здатність використовувати релевантні методи опрацювання історичних та археологічних джерел, зокрема інструментарій спеціальних історичних дисциплін, а також сучасні інформаційні технології для обробки історичних даних.

Навчальна дисципліна сприятиме досягненню таких ***програмних результатів навчання***:

ПРН 8. Брати участь у плануванні та виконанні наукових досліджень у сфері історії, презентувати результати досліджень, аргументувати висновки.

ПРН 10. Застосовувати сучасні методики у процесі популяризації історії та археології, а також здійсненні різних видів педагогічної діяльності.

Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	усього	включно з					усього	включно з				
		л	пр	лаб	інд	срс		л	пр	лаб	інд	срс
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Змістовий модуль 1. Базові засади використання інформаційно-комунікаційних технологій у роботі історика												
Тема 1. Особливості використання інформаційно-комунікаційних технологій у роботі історика	12	4	2			6	14	2				12
Тема 2. Хмарні технології у роботі історика	12	4	2			6	10					10
Тема 3. Ефективний пошук у мережі Інтернет	18	6	4			8	14	2				12
Разом за змістовим	42	14	8			20	38	4				34

модулем 1												
Змістовий модуль 2. Інтернет-ресурси у роботі історика												
Тема 4. Електронні бібліотеки та архіви	14	2	4			8	10					10
Тема 5. Віртуальні музеї	12		4			8	10					10
Тема 6. Інформаційно-комунікаційні технології для представлення результатів наукових досліджень	12		4			8	14		2			12
Тема 7. Інформаційно-комунікаційні технології та формування міжнародної наукової спільноти	4	4					12	2				10
Тема 8. Основні періоди всесвітньої історії у висвітленні онлайн ресурсів: стислий огляд	12	4				8	12					12
Тема 9. Програми для роботи з бібліографічної інформацією	12		4			8	10					10
Тема 10. Штучний інтелект у роботі історика	12		4			8	14		2			12
Разом за змістовим модулем 2	78	10	20			48	82	2	4			76
Усього годин	**120**	**24**	**28**			**68**	120	6	4			110

Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. *Базові засади використання інформаційно-комунікаційних технологій у роботі історика*.

Тема 1. *Особливості використання інформаційно-комунікаційних технологій у роботі історика.*

Сутність і зміст поняття «інформаційно-комунікаційні технології». Поява та основні етапи розвитку інформаційно-комунікаційних технологій. Digital humanities та Digital history. Інформаційне суспільство та нові реалії історичних досліджень. Історик та комп'ютер: від знайомства до історичної інформатики. Інформаційно-комунікаційна компетентність сучасного історика та археолога. Основні сфери використання інформаційно-комунікаційних технологій в історичній науці. Переваги та недоліки використання інформаційно-комунікаційних технологій у роботі історика.

Тема 2. *Хмарні технології у роботі історика.*

Визначення поняття «хмарні технології». Основні принципи та особливості їх функціонування. Хмарні сервіси Google та їх потенціал для оптимізації професійної діяльності історика. Google Workspace. Google Диск у роботі історика. Google Документи, Таблиці, Презентації та Форми. Google Карти.

Комунікація за допомогою Google. Сервіс Google Groups. Особливості функціонування Google Академії. Функціонал сервісу Google Книги.

Тема 3. *Ефективний пошук у мережі Інтернет.*

Поява та розвиток глобальної мережі Інтернет: основні віхи. Наукова інформація у мережі Інтернет. Стратегія пошуку інформації у мережі Інтернет. Пошукові системи. Формування пошукового запиту. Принципи та особливості ефективного пошуку історичної інформації у мережі Інтернет. Розширений пошук. Фахові наукові матеріали онлайн. Інтернет-ресурси у роботі історика. Загальна класифікація сайтів з історії та культури.

Довідкові інтернет-ресурси з історії та археології. Енциклопедії, довідники та словники. Wikipedia як новий тип інформаційного ресурсу. Бібліографічний пошук у мережі Інтернет.

Змістовий модуль 2. Інтернет-ресурси у роботі історика

Тема 4. *Електронні бібліотеки та архіви.*

Електронні бібліотеки: поява, основні види та особливості. Принципи функціонування. Електронні каталоги: переваги та недоліки. Наукові електронні бібліотеки. Наукова періодика онлайн. Електронні журнали та їх різновиди. Проблема авторського права у мережі Інтернет. Типи доступу до контенту. Принципи функціонування електронних архівів. Оцифровування історичних документів та новий етап розвитку історичної науки. Колекції оцифрованих джерел. Віртуальні документальні виставки. Основні труднощі роботи з електронними бібліотеками та архівами.

Тема 5. *Віртуальні музеї.*

Інформаційно-комунікаційні технології у роботі з ненаративними видами історичних джерел. Музейна справа в інформаційному суспільстві. Віртуальні музеї як сучасний тренд. Основні види віртуальних музеїв та специфіка їхнього функціонування. Значення віртуальних музеїв для історичної науки та суспільства. Google Arts & Culture. Найбільш відомі музеї онлайн.

Тема 6. *Інформаційно-комунікаційні технології для представлення результатів наукових досліджень.*

Історик та візуалізація. Мапи думок. Функціонал віртуальних дошок та їхні особливості. Сучасні засоби візуальної презентації результатів наукових досліджень. Популярні програми для створення презентацій. Принципи створення ефективних презентацій. Особливості візуального сприйняття наукової інформації. Самопрезентація наукових досягнень за допомогою сайтів та блогів.

Тема 7. *Інформаційно-комунікаційні технології та формування міжнародної наукової спільноти.*

Обмін інформацією у сучасному науковому середовищі. Дослідження через комунікацію. Соціальні мережі та онлайн платформи для науковців. ResearchGate, Academia, Mendeley, Scientific Social Community, Social Science Research Network та інші. Принципи функціонування ORCID. Особливості роботи з наукометричними базами даних. Web of Science. Scopus. Бібліометрика української науки. Поняття «індекс цитування» та його призначення. Роль індексу

цитування у сучасній історичній науці. Індекс Гірша. Імпакт-фактор. Проблема кількісної оцінки результатів історичних досліджень. Значення інформаційно-комунікаційних технологій у пропагуванні ідеї академічної доброчесності та боротьбі з плагіатом.

Тема 8. *Основні періоди всесвітньої історії у висвітленні онлайн ресурсів: стислий огляд.*

Інформаційно-довідкові, наукові та науково-популярні сайти, присвячені окремим періодам всесвітньої історії: історії Стародавнього світу, Античності, Середніх віків, Нового та Новітнього часу. Онлайн бібліотеки. Віртуальні музеї, виставки та музейні колекції, присвячені історії Стародавнього світу, Античності, Середніх віків, Нового та Новітнього часу.

Тема 9. *Програми для роботи з бібліографічної інформацією*.

Бібліографічні менеджери (референс менеджери) та основні принципи їх функціонування. Zotero, Endnote, Refworks. Створення та редагування бібліографічних записів. Імпорт та організація записів. Автоматичне цитування та створення посилань. Використання бібліографічних менеджерів у науковій роботі.

Тема 10. *Штучний інтелект у роботі історика.*

Сутність поняття «штучний інтелект» та його особливості. Інструменти на базі технології штучного інтелекту у роботі історика та археолога. ChatGPT, Gemini, Grok, Claude, Copilot. Leonardo та Midjourney. Використання штучного інтелекту для пошуку, узагальнення та аналізу джерел. Штучний інтелект у науці: перспективи та проблеми. Етичні аспекти використання штучного інтелекту та академічна доброчесність.

Методи навчання

Викладання дисципліни «Інформаційно-комунікаційні технології у роботі історика» передбачає пояснювально-ілюстративні, проблемно-пошукові, дослідницькі, проектні завдання із застосуванням: презентацій матеріалу, дослідницьких завдань, кейсів. Під час лекцій аналізуються проблемні ситуації, зорганізується зворотний зв’язок з аудиторією шляхом формулювання запитань і стислих відповідей з обох сторін. Під час семінарських занять аналізуються теоретичні положення та їх практичне використання за допомогою кейсів, ситуаційних завдань, обговорення результатів пошукової роботи здобувачів освіти відповідно до тематичного плану занять.

Форми та методи контролю навчальних досягнень

Поточний контроль: усне опитування, участь в обговоренні, підготовка доповідей, підготовка творчих презентацій, виконання самостійної роботи.
Підсумковий контроль: залік.

Розподіл балів за темами:

	Поточне тестування та самостійна робота										Сума
	Змістовий модуль 1			Змістовий модуль 2							
Тема	Т.1	Т.2	Т.3	Т.4	Т.5	Т.6	Т.7	Т.8	Т.9	Т.10	
Бали	7	7	14	14	14	14	-	-	14	16	100

Критерії оцінювання результатів навчання

а) робота на практичному занятті
Усна відповідь, доповідь, виконання завдань
на практичному занятті до 5 балів
Активність (доповнення, запитання) 2 балів
б) робота на лекційному занятті
Участь в обговоренні до 2 балів
в) залік до 25 балів

Робота на занятті оцінюється за такими критеріями: 6 – 7 балів – здобувач освіти у повному обсязі опрацював матеріал, має глибокі та міцні знання, упевнено оперує набутими знаннями, робить аргументовані висновки; може узагальнювати та застосовувати набуті знання; 4 – 5 балів – студент загалом володіє навчальним матеріалом, але у процесі його викладу припускається низки неточностей, відчуває труднощі у формулюванні висновків; 2 – 3 бали – здобувач може дати стислу відповідь на питання, у викладеному матеріалі є істотні прогалини; 1 бал – здобувач освіти має лише загальне уявлення про тему чи про окремі її аспекти.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка за шкалою ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсової роботи (проекту), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
83 – 89	B	добре	
75 – 82	C		
68 – 74	D	задовільно	

60 – 67	E		
35 – 59	Fx	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0 – 34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Матеріально-технічне забезпечення

Навчальна аудиторія, проектор, ноутбук або комп'ютер, методичні матеріали.

Рекомендовані інформаційні джерела

Основна література

Баженов О.Л., Глушковецький А.Л. Археологія і комп'ютер: інформаційні технології в археологічних дослідженнях. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: історичні науки.* Кам'янець-Подільський, 2024. Т. 43. С. 188 – 203.

Гуревич Р. С., Кадемія М. Ю. Інформаційно-телекомунікаційні технології в навчальному процесі та наукових дослідженнях: навчальний посібник. Київ: «Освіта України», 2006.

Данильчук Л. Сутність і зміст поняття «інформаційно-комунікаційні технології». *Педагогіка і психологія професійної освіти.* 2012. № 4. С. 123 – 130.

Куліков В. О. Пошук історичної інформації в Інтернеті: навчальний посібник для студентів історичних факультетів. Харків: Видавництво Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, 2007.

Скиба І. П., Орденов С. С., Ченбай Н. А. Феномен інформаційно-комунікаційних технологій. *Філософські обрії.* 2019. № 42. С. 62 – 67.

Папакін Г. Новітня доба археографії: специфіка електронної публікації джерел в Україні. *Український археографічний щорічник.* 2016. Вип. 19/20. Том 22/23. С.7 – 18.

Шевчук Т. В., Тарасюк М. В. Роль штучного інтелекту у збереженні історичних пам'яток. *Проблеми всесвітньої історії.* 2025. № 2 (30). С. 183 – 190.

GOOGLE академія для науковців: практ. посіб. / упорядник М. А. Назаровець. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2016. 31 с.

Допоміжна література

Божко Л. Д. Віртуальний музей: нові віяння часу. *Культура України*. 2015. Вип. 49. С. 151 – 160.

Бузань В. Ю. Інформаційно-комунікаційні технології в історичних дослідженнях. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2024.

Гарагуля С. Бібліотека та веб 2.0: зміна фахової парадигми. *Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського.* 2012. Вип. 34. С. 91 – 94.
Дубровіна Л. А. Цифрова гуманітаристика та бази даних документальної культурної спадщини в бібліотеках України. *Рукописна та книжкова спадщина України.* 2020. Вип. 25. С. 290 – 309.
Електронні бібліотечні інформаційні системи наукових і навчальних закладів: монографія / [за наук. ред. проф. В.Ю. Бикова, О.М. Спіріна]. Київ: Педагогічна думка, 2012.
Інформаційно-комунікаційні технології в освіті і науці / укладач А. Грітченко. Умань: УДПУ, 2021.
Інформаційне суспільство у соціально-філософській ретроспективі та перспективі. Київ: ТОВ «ХХІ століття: діалог культур», 2009.
Кадемія М. Ю. Інформаційно-комунікаційні технології навчання: Термінологічний словник. Львів: СПОЛОМ, 2009.
Кадемія М. Ю., Шахіна І. Ю. Інформаційно-комунікаційні технології у навчальному процесі: Навчальний посібник. Вінниця: ТОВ «Пленер». 2011. 220 с.
Кобижча Н. Специфіка електронних документів у системі бібліотечних фондів. *Український журнал з бібліотекознавства та бібліотечних фондів.* 2019. Вип. 3. С. 36 – 43.
Макаренко Л. Л. Інформаційна культура особистості: Історико-педагогічний аналіз. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова.* Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. Київ: Видавництво Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова: 2016. С. 128 – 141.
Папакін Г. Сучасна українська Інтернет-археографія: основні форми та джерела електронних публікацій. *Український історичний журнал*. 2010. № 5. С. 153 – 166.
Резніченко В. А., Захарова О. В., Захарова Е. Г. Електронні бібліотеки: інформаційні ресурси та сервіси. *Проблеми програмування.* 2005. № 4. С. 60 – 72.
Харарі Ю. Н. Nexus. Коротка історія інформаційних мереж від кам'яного віку до ШІ. Київ: BookChef, 2025.
Як редагувати Вікіпедію: Довідник для новачків / [упоряд. С. Д. Петров; за заг. ред. Є. В. Букета]. Київ: Український пріоритет, 2012.
Ярошенко Т. О. Наукова інформація у відкритому доступі: нові моделі комунікації в інформаційному суспільстві. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія.* 2006. № 4. С. 80 – 87.
Debates in the Digital Humanities. Minneapolis: University of Minnesota Press, 2016.
Defining Digital Humanities: A Reader. Farnham: Ashgate, 2014. 256 p.
Rosenzweig R. Clio Wired: The Future of the Past in the Digital Age. New York: Columbia University Press, 2011.
Huvila Isto. Archaeology and Archaeological Information in the Digital Society. Routledge, 2020.
Huggett J. Is Big Digital Data Different? Towards a New Archaeological Paradigm. *Journal of Field Archaeology.* 2020. Vol. 4. sup1. P. 508 – 517.

Staley D. J. Computers, Visualization, And History. London: Routlege, 2013.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

http://www.gutenberg.org – Project Gutenberg.
http://www.nbuv.gov.ua – Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського.
http://www.perseus.tufts.edu – Perseus digital library.
https://dp.la – Digital Public Library of America.
https://hsm.ox.ac.uk/plan-your-visit – History Museum of Science.
https://museum-portal.com – Музейний портал.
https://tsdea.archives.gov.ua/ua – Центральний державний електронний архів України.
https://uk.wikipedia.org – Wikipedia.
https://www.british-history.ac.uk – British History online.
https://www.europeana.eu – Europeana digital cultural collection.
https://www.history.ac.uk – The Institute of Historical Research.
https://www.jstor.org – JSTOR.
https://www.loc.gov – Library of Congress.
https://www.louvre.fr/en – Louvre.
https://www.wdl.org – World Digital Library.